

УДК 811.11'38:82–225

У. І. Туха,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

МУЛЬТИМОДАЛЬНА ЕКЛЕКТИКА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Стаття присвячена аналізу структурних і функційних маніфестацій мультимодальної еклектики постмодерністського художнього тексту. Описано лінгвовізуальні, іконічні та пунктуаційні засоби параграфеміки; проаналізовано комунікативні особливості мультимодальних засобів у експериментальних гетерогенних текстах.

Ключові слова: постмодернізм, постмодерністський текст, мультимодальність, параграфеміка.

MULTIMODAL ECLECTICISM OF POSTMODERNIST FICTION TEXTS

The fiction politics of contemporaneity reflects diversified patterns of language forms and their functions. This has brought to life the experimental postmodernist writing whose key principles include parody, play, non-selection, fragmentation, collage, destruction, multimodal heterogeneity.

The article is devoted to the analysis of structural and functional manifestations of multimodal eclecticism in postmodernist fiction texts. Multimodality is defined as the coexistence of more than one semiotic mode within certain context. Multimodal texts feature a diversity of semiotic modes in the communication and development of their narrative. Such experimental texts subvert conventional patterns by introducing various semiotic resources – verbal or non-verbal modes. In the present paper linguovisual, iconic and punctual means of paragrahemics are highlighted; communicative potential of multimodal means in experimental heterogeneous texts is analyzed. Among the iconic markers in postmodernist fiction texts a wide range of semiotic means such as numbers, symbols, figures, pictures, graphic segmentation, print variation, graphic symbols, deviant

punctuation are singled out. The inclusion of multitude of semiotic modes aims at impacting the reader, bringing to the interaction of decoding the concept of fiction text.

Prospects for further scientific studies consist in clarifying the pragmatic role of multimodal heterogeneity in postmodernist fiction texts and expanding the taxonomy of paragrafemical means.

Key words: postmodernism, postmodernist text, multimodality, paragrafemicals.

МУЛЬТИМОДАЛЬНАЯ ЭКЛЕКТИКА ПОСТМОДЕРНИСТКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Статья посвящена анализу структурных и функциональных манифестаций мультимодальной эклектики постмодернистского художественного текста. Выделены лингвовизуальные, иконические и пунктуационные средства параграфемики; проанализированы коммуникативные особенности мультимодальных средств в экспериментальных гетерогенных текстах.

Ключевые слова: постмодернизм, постмодернистский текст, мультимодальность, параграфемика.

В эпоху постмодерну розгорнувся масштабний експеримент з технікою художнього письма. Постмодерністські художні прозові тексти – це ризоматичні текстові масиви, взірці нелінійного письма, гіпертексту, який руйнує будь-яку ієрархічну системність [1; 4; 9; 10]. Художня політика постмодернізму фіксує мультимодальний еклектизм всіх каналів експлікації смислу тексту художнього твору в ігровій концепції сучасної культури [2, с. 19-21]. У лудичному просторі постмодерністського художнього тексту така тенденція простежується у включенні додаткових знаків і засобів інших семіотичних систем.

Актуальність цього наукового дослідження зумовлена комплексним макрофілологічним підходом до аналізу сучасного художнього тексту з позицій когнітивно-дискурсної парадигми знання та полягає у розкритті семантико-структурних і функційних механізмів мультимодальної еклектики постмодерністського художнього прозового тексту.

Безугавний інтерес науковців до дослідження семіотично гетерогенного тексту зумовив появу різних номінацій для досліджуваного феномену. Так, О.Є. Анісімова, А.О. Бернацька, Ю.О. Сорокін називають досліджуваний тип тексту *креолізованим*; Л.С. Большакова, Г.В. Ейгер, О.Г. Сонін, В.Л. Юхт трактують його як *полікодовий*. У цьому дослідженні ми послуговуємось терміном *мультимодальний текст*, що широко використовується західними науковцями (E. Bearne, C. Charles, A. Gibbons, I. Karlsson, K.M. O'Halloran, B.A. Smith, E. Ventola).

Мультимодальність визначають як співіснування кількох семіотичних кодів у межах певного контексту [11, с. 8]. Мультимодальні тексти демонструють множинність семіотичних кодів у комунікації та розгортанні наративу [12, с. 420]. Серед способів передачі інформації в мультимодальному тексті виділяють статичні та динамічні зображення, звукові ефекти та музику, письмовий текст з урахуванням його пунктуації, шрифту й оформленням загалом [8, с. 1-2].

Досліджуючи мультимодальну природу постмодерністського художнього прозового тексту як реалізації ігрової концепції сучасної культури, ми керуємось настановою на те, що аналіз тексту, його структури, семантики та функцій повинен бути скерований на розкриття його комунікативного потенціалу. У художньому постмодерністському тексті автор задіює найрізноманітніший вербальний та невербальний антураж, щоб залучити читача до процесу інтелектуальної гри, творення множинних інтерпретацій художнього замислу. А сам текст перетворюється на нелінійне, гіпертекстуальне, інтерактивне полотно. Тому синтез всіх лінгвальних, візуальних та графемних засобів, що утворює мультимодальний простір постмодерністського художнього прозового тексту, спрямований на досягнення єдиної мети – впливу на читача, залучення його до співгри.

У романі А.С. Байетт «The Biographer's Tale» (2001) [15] розказана історія молодого науковця, який береться досліджувати творчість маловідомого біографа Дестрі-Шоулза. У ході дослідження не вдається довідатися про постать Шоулза, проте виявляється багато його неопублікованих досліджень про реальних історичних діячів: Карла Ліннея – шведського природознавця, ботаніка та зоолога; Френсіса Гальтона – англійського геолога та антрополога; Генріка Ібсена – норвезького поета і драматурга. Роман представляє своєрідне поєднання інтелектуальної гри та детективної історії. Для залучення читача до гри та його активної участі у розгадуванні пазлів біографічних фактів, автором введено різноманітні іконічні елементи, ілюстрації та фотографії, які засвідчують мультимодальну природу тексту роману.

Рис. 1

Рис. 2

Одним з аспектів аналізу мультимодального синкретизму постмодерністського художнього тексту слугує параграфеміка. Параграфеміку трактують як сукупність семіотичних одиниць, які маркують вербальну частину художнього викладу шляхом графічної структуризації та пунктуаційної сегментації текстових фрагментів, несучи при цьому експресивне навантаження та вагомий прагматичний потенціал [3, с. 11]. Поняття параграфемні засоби стилістики поєднує, окрім зазначеного вище, просторове розташування та будь-які немовні знаки, включені в структуру тексту (малюнки, емодіки, ідіограми, математичні знаки) [5, с. 140].

Серед знакових маркерів ігрової параграфеміки у постмодерністському художньому прозовому тексті фіксуємо такий спектр семіотичних одиниць: цифри, символи, рисунки, фотографії, графічну сегментацію тексту, кегельне та шрифтове варіювання, графічні символи, неконвенційну пунктуацію.

Відносно новим у термінологічному вокабулярі лінгвістики є поняття графічна гра. С.В. Ільєсова тлумачить графічну гру як маніпулювання засобами графіки, до яких відносять літери та знаки пунктуації [6, с. 56]. Пунктуація розглядається в якості допоміжної невербальної семіотичної системи, що сприяє реалізації мовленнєвої діяльності в площині письмової комунікації [6, с. 256; 7, с. 58–62].

Фрагментарність у британському постмодерністському тексті досягається порушенням або зловживанням пунктуаційним норм. Для прикладу, в одному з розділів роману Дж. Ффорде «The Eyre Affair» книгоїди Майкрофта починають зловживати пунктуацією та капіталізацією, що є проявом ігрової графеміки та метапрозовості. Книгоїди створюють символи, які матеріалізуються в мовленні самих персонажів, підкреслюючи той факт, що герої роману Ш. Бронте «Jane Eyre» не можуть уникнути впливу нового контексту роману Дж. Ффорде. У сцені з книгоїдами текст стає хаотично фрагментованим апострофами та амперсандами, що позначають нові значення для кожного з окремих слів і більших граматичних одиниць. Наприклад, апострофікацію в реченні «*[in] he're the Pla'sma Rifle work's perf&ectly*» можна інтерпретувати не тільки як додаткові пунктуаційні символи, але й як маніпулятори змісту висловлювання. Апострофікація й амперсація підкреслюють ще одну ознаку постмодерністської гри – комерційність текстового повідомлення. Так, наказ детектива Четвер «*& a 50% Cut On Every'thing That' Comes Out Of It!*» звучить наче рекламне оголошення. Комерційність також демонструють висловлювання «*Any'thing That The Hu'man Imag'ination Can Think Up, We Can Reproduce*» і «*With It We Can Ma'ke Anything We Want*» [16, с. 107].

Комерційна інтерпретація граматичної капіталізації підкреслюється надмірною апострофікацією, що слугує засобом ускладнення значення, що часто використовується для маніпулювання неуважними потенційними споживачами. Таку ж функцію виконують аномальні дефіси:

– *'Shut-up, My-croft,' snapped Schitt. 'Ha-de's, please, The In-Struc-tion Man-ual.' 'Man-ual, My De'ar Chap?''Yes, Mr Hade's. Ev-en You Will Not be Im-Pervious*

– *To My Associate's Small Artill-ery Piece. You Have My-croft's Manual For The Por-tal & The Po-em In Which You Have Im-pris-oned Mrs Next. Give-Them-To-Me.'*

No, Mr -Schitt. Give Me The Gun -'

– *'You Dare To Dou-ble-Cross-Me?'*

'Sure I Do. If I Did-n't You'd Have No Res'-pect From Me & That's No Basis' For A Work-able Part-ner-ship' [16, с. 107].

В аналізованих британських постмодерністських художніх прозових текстах подобиємо:

– типографічні скорочення, характерні для інтернет-комунікацій: «*I HATE THIS PLACE, GAB! I AM GOING INSANE! U'VE GOT 2 COME AND GET IT; I can't wait 2 tell U about the move I pulled with Mr Wolf! OMG! It was a masterstroke! What an idiot! I almost felt SORRY 4 him!*» [14, с. 273].

– математичні знаки: «*He was a superlative examiner of undergraduates: scrupulous, painstaking, sternyetjust. Noone could award a delicate mark like B+/B+?+ with such confidentaim,or justify it with such cogencyand conviction*» [17, с. 18]; «*I said, 'Are you sure you don't mean «contumace», Mr Endive – from the Latin com=intense+umere=to swell?»*» [14, с. 19].

Серед ігрової параграфеміки також виокремлюємо:

– емотивно-експресивну девіантну пунктуацію: «*Darlingest, Darlingest-est-est Mummy, Ethan says I must tell you, straight away (because he's far too lazy to write himself, but he loves you VERY VERY VERY MUCH!!!)*» [14, с. 267]; «*Well, whatever it is, one thing's for certain: this girl is VERY, VERY ANGRY, Rog! She's absolutely LIVID! She's SPITTING TACKS! She is FURIOUS, Rog! Her rage is absolute, it's all consuming, it's DOWNRIGHT, BLOODY MAGNIFICENT!*» [14, с. 7]

– дискурсну девіантну пунктуацію: «*The Colvin Bridge; demolished the very same year he visited (it was flooding back, suddenly. Memory worked that way; damming up, the pressure building, building... then something giving; the wall – the buffer – the block – the nothing... then information – the news – the facts – the evidence – the data... a mass of it – an agony – gushing right past him in relentless torrents. Uselessstuff, mostly. Rubbish – guff – padding)*» [13, с. 93]. Такий прийом є типовим при стилізації фрагменту тексту під загадку та передбачає привернення уваги читача та його активну участь в декодуванні та сприйнятті інформаційного повідомлення.

– комунікативно-прагматичну девіантну пунктуацію, за допомогою якої автор вербалізує свої додаткові інтенції, і яка також слугує засобом вираження фізичного чи емоційного стану мовця: «*I was like, NO! NO! NO! THIS CAN BE HAPPENING TO ME!!*» [14, с. 269] або увиразнення певного феномена: «*BOINNNNNNNNGGGGGGGGGG! The penny drops thunderously inside Morris Zapp's head. He steals a glance over the back of his seat!*» [17, с. 28]; «*The foul cold air hit him, without relenting – Fr-fr-fr-fucking-fr-fr-freezing!*» [13, с. 139].

Увесь роман Н. Баркер «Behindlings» супроводжується графічно виділеними вигуками, які фрагментують прозовий наратив:

НАН!

...a little...

Almost always happened...

Huh-huh

...five hours...

Huh-huh

...in...

НАН!

Arthur checked his watch. Four and three [13, с. 87].

Така ігрова графеміка демонструє, з одного боку, неформальність тексту, а з іншого – виражає почуття головного героя, якого постійно переслідують.

Проаналізовані британські постмодерністські тексти перенасичені різноманітними засобами графічної образності та експресивності на рівні просторового розташування тексту та курсивних виділень. Виразні можливості ігрової графеміки на рівні шрифту використовуються для відображення голосного мовлення і в деяких випадках супроводжуються лексемами з відповідним семантичним навантаженням (shout, scream, bellow, cry, yell). Наприклад: «*I'M BEING SARCASTIC, MISS BROOKS! I bellows...*» [14, с. 313]; «*And yell HALLELUJAH! Because MEDIDITH HAS FOUND HER JESUS!*» [14, с. 46].

Ігрова графеміка може супроводжувати та увиразнювати комічну ситуацію. Так, наприклад, у романі «Behindlings» Лео змінив налаштування збереження тексту на комп'ютері, який він брав у користування в Теда і, коли той увімкнув свій комп'ютер, то одразу ж з'явилася приватна інтернет-переписка Лео: «*LeO iS deeP inSide oF Me. He INhabits My eVerY nerVe, My very cOrE, mY eVerY fibRe!! Yes! Yes! YES He Is riGht, DEEP INSide OF mE – wiTh hiS big HANdS and His kEEen tonGuE*

aND His BOLD aND sTRonG aND INSIStaNT cOck. Yes! yES! Yes!! hE is rISEn and he is COme! He iS COMe! HE is comE aND coMeand COme aLL ovER me!! AHHHHHHHHhhHHHHHH! Do Not PLAy wiTH my KeyS So TEDDY. It is TicklinG. It is HAHA ha fuckINg Ha Ha HA! I am LEO's whORE. So have CleaN hanDs whEN yOU touCH me, okAy? And alwAYS asK NiCeLy wheN you – uH! uH! UH! USE ME» (Insistant? Someone had forgotten to use spellcheck, apparently) [13, с. 55]. Комізм цього контексту підкреслює метанаративний коментар щодо неправильного правопису.

Параграфеміку визначаємо як додаткове джерело семантичної інформації для відтворення ігрової стратегії постмодерністських текстів. Знаки ігрової параграфеміки слугують кодуєчими елементами інформаційного поля фрагментованого сюжетно-фабульного простору постмодерністського гіпертексту, яку читач-інтелектуал повинен декодувати.

Таким чином, у філософсько-світоглядному плані постмодернізм декларує сприйняття світу як хаосу, індивіда як маріонетки, а його поведінки як бунту проти умовностей і конвенцій. Постмодерністський художній текст протиставляє мовне пуританство та семіотичну гомогенність ризоматичній мультимодальній структуризації. Мультимодальність як симбіоз кодів різних семіотичних систем в єдиному текстовому просторі відповідає умовам сучасної комунікації та лінгвокреативності *homo ludens*.

Література:

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика [пер. с фр. Г. Косикова и др.; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. Косикова] / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1989. – 615 с.
2. Бехта І. А. Чи потрібно моделювати художню дійсність? / І. А. Бехта // П'ятий міжнародний науковий форум. Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття / За ред. В.О. Самохіної. – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 19–21.
3. Влох Н. М. Лінгвопрагматичні та параграфемічні засоби англomовного постмодерністського тексту (на матеріалі художніх творів ХХ–ХХІ ст.): Дис. ... канд. філол. наук / Н. М. Влох. – Львів, 2011. – 20 с.
4. Делёз Ж. Ризома / Ж. Делёз, Ф. Гваттари // Философия эпохи постмодернизма: сб. обзоров и рефератов. – Минск: «Красико», 1996. – С. 6–31.
5. Дзякович Е. В. Особенности использования средств параграфеміки в современной печатной рекламе / Е. В. Дзякович // Вопросы стилистики, 1998. – № 27. – С. 140-145.
6. Ильясова С. В. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы / С. В. Ильясова, Л. П. Амири. – М. : Флинта, 2009. – 296 с.
7. Клюканов И. Э. К функциональной характеристике графических приёмов / И.Э. Клюканов // Стилистика художественной речи: [межвуз. темат. сб.] / Отв. ред. Р. Р. Гельгардт. – Калинин : КГУ, 1982. – С. 58-76.
8. Bearne E. What are multimodal texts / E. Bearne, H. Wolstencroft // Visual approaches to teaching writing. – London: Paul Chapman Publishing, 2007. – P. 1–3.
9. Eco U. The Role of the Reader: Exploration in the Semiotics of the Texts / U. Eco. – Indiana University Press, 1984. – 273 p.
10. Fokkema D. The semantic and syntactic organization of postmodernist texts / D. Fokkema // Approaching Postmodernism / ed. by Fokkema D. & Bertens H. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1986. – P. 81–98.
11. Gibbons A. Multimodality, Cognition and Experimental Literature / A. Gibbons. – Routledge : NY, 2012. – 274 p.
12. Gibbons A. Multimodal Literature and Experimentation / A. Gibbons // The Routledge Companion to Experimental Literature / ed. by J. Bray, A. Gibbons, B. McHale. – Routledge: NY, 2012. – P. 420–434.
13. Barker N. Behindlings / N. Barker. – London : HarperCollins, 2011. – 544 p.
14. Barker N. Burley Cross Postbox Theft / N. Barker. – London : Fourth Estate, 2011. – 361 p.
15. Byatt A.S. The Biographer's Tale / A.S. Byatt. – N.Y. : Vintage International, 2001. – 305 p.
16. Fforde J. The Eyre Affair / J. Fforde. – London, 2009. – 127 p.
17. Lodge D. Changing Places / D. Lodge. – Penguin UK, 2009 – 251 p.